

Erilaisia näkemyksiä vallasta ja vallan käytöstä ruokaketjussa

Maaseudun Tulevaisuus -lehti (jäljempänä MT) otsikoi 14.8.2017, että *”Kauppa sanelee muille ruokaketjun pelisäännöt”*. MT:n tekemän kyselyn mukaan 97 % kyselyyn vastanneista elintarvikeyrityksistä katsoi, että ruokakaupan asema on elintarvikeketjussa liian vahva. Ko. lehdessä MTK:n puheenjohtaja **Juha Marttila** ihmetteli, *”ettei elintarvikeollisuus ole juuri reagoinut yrityksiltä kuuluneisiin valituksiin, vaan nimenomaan MTK:n on täytyntä pitää kaupan ylivaltaa elintarvikeketjussa esillä”*. Päivittäistavarakauppa ry ja Elintarvikeollisuusliitto ry julkaisivat 15.8.2017 yhteisen tiedotteen, jossa järjestöt totesivat, että syksyllä 2016 tehdyn laajan elintarvikeketjun toimintaa kuvaavan tutkimuksen mukaan *”Kauppatavat suomalaisessa elintarvikeketjussa ovat pääsääntöisesti hyvällä tasolla. Yleisesti ottaen ketjun sopimuskäytäntöihin ollaan tyytyväisiä ja epäkohtia nousi esiin vain pienessä vähemmistössä tapauksista”*. MT:n 16.8.2017 julkaiseman artikkelin mukaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston tutkimuspäällikkö totesi, että *”elintarvikkeiden hintojen lasku osoittaa, että kilpailu elintarvikeketjussa toimii”* ja että *”kilpailun toimivuus ei ole sama asia kuin menettelytapojen reiluus”*. Ja samaisen lehden artikkelissa todetaan, että Suomen Yrittäjien toimitusjohtaja **Mikael Pentikäisen** mukaan MT:n tutkimukset epäreiluista kauppatavoista eivät tulleet yllätyksenä, mutta hän uskoo, että *”kauppa on muuttunut vastuullisemmaksi”*.

Riippumatta siitä, kenen mielestä ruokakaupan asema on liian vahva ja kenen mielestä se ei sitä ole, on kokonaisuuden kannalta positiivista, että asiasta käydään laajaa ja julkista keskustelua. On hienoa, että MTK uskaltaa tuoda tekemänsä tutkimuksen tuloksia rohkeasti ja laajasti esille, vaikka varmasti löytyy monia MTK:n jäseniä, joiden mielestä tällaisia tutkimuksia ei pitäisi nostaa julkisuuteen, koska tärkeänä asiakkaana olevaa kauppa ei saisi ärsyttää. Tällaisia kannanottoja tulee varmaankin erityisesti niiltä MTK:n jäseniltä, joilla on ”hyvä asema” kaupan toimittajana. Mutta silloin kun järjestö yrittää ajaa tasapuoli-

sesti kaikenkokoisten jäsenten asiaa, niin järjestö joutuu tuomaan esille asioita, jotka joidenkin jäsenten mielestä ovat epämiellyttäviä.

MT:n (14.8.2017) mukaan kysely lähetettiin 84 elintarvikeollisuusyrityksen johtajalle ja kyselyyn vastasi 32 henkilöä. Näistä vastaajista 97 % (eli 31 henkilöä) siis katsoi, että ruokakaupan asema on liian vahva. Vastaajista 82 %:n (eli 26 henkilö) mukaan kaupan kilpailutuskäytännöt ovat epäreiluja. Ja vastaajista 60 %:n (eli 19 henkilön) mukaan sopimusehtoja muutetaan kaupan aloitteesta yksipuolisesti kesken sopimuskauden.

Jos sekä MT:n että PTY:n ja ETL:n tutkimukset kestävät tutkimusta koskevan kriittisen tarkastelun, niin tutkimukset antavat varsin raadollisen kuvan elintarvikeketjun tilanteesta. On paljon elintarvikeyrityksiä, jotka eivät näe ongelmia kaupan toiminnan ja sen vahvan aseman suhteen. Mutta on myös paljon yrityksiä, jotka kokevat sen erityisen ongelmalliseksi. Yleisesti ottaen voi myös todeta, että tuskin tuohon MT:n ”pieneen galluppiin” vastanneet ovat ainoita elintarvikealan yritysten johtajia, jotka kokevat tilanteen ongelmalliseksi. Ja jos on todella niin kuin MTK:n lakimies **Marica Twerin** (MT-lehti 18.8.2017) väittää, että kauppa vaatii elintarvikeyrityksiltä sopimusehtoja, joiden mukaan toimitussopimuksista ei saisi keskustella edes oman lakimiehensä kanssa, on tilanne huolestuttava.

Mielestäni ei voi olla riittävää, jos kauppatavat ovat vain pääsääntöisesti hyvällä tasolla tai jos epäkohtia nousee esille vain pienessä vähemmistössä tapauksista. Yksikään yritys ei halua kuulua tuohon pieneen vähemmistöön. Itselleni on vuosien varrella tullut ihan riittämiin yhteydenottoja koskien näitä ”pieniä vähemmistötapauksia”*. Mutta positiivisena asiana on todettava, että yritysten yhteydenotot ja valitukset kaupan toimintatavoista ovat selkeästi vähentyneet, joten on hyvin mahdollista, että kaupan toimintatavat ovat muuttuneet vastuullisemmiksi, kuten Suomen Yrittäjien toimitusjohtaja asian ilmaisi. Sääntöjen ja

toimintatapojen pitää olla kuitenkin kaikille osapuolille niin selvät ja kauppatavat muutoinkin niin hyvällä tasolla, että yksittäisiäkään epäkohtia ei synny. Ihmiselämä on vain sellainen, että vahvemmassa asemassa oleva taho käyttää vahvempaa asemaansa usein hyväkseen, tavalla tai toisella, jos siihen on vain mahdollisuus. Suurvaltopoliitikka on tästä vallankäytöstä hyvä esimerkki.

Elintarvikealalla vahvan aseman hyväksikäyttämistä helpottaa myös se, kun tietää, mikä on valvojan viranomaisen asenne. Ratkaisevaa näyttää olevan vain halpa hinta kuluttajalle, ei niinkään toimintatapojen reiluus elintarvikeketjun sisällä. Viranomaisen edustajat ovat toki myös itse kuluttajia, jotka ostavat mielellään halpoja elintarvikkeita kaupan kanta-asiakaskortteja käyttäen. Voisi kuitenkin kuvitella, että reiludella ja myös moraalilla olisi viranomaiselle merkitystä. ☘

Mika Väyrynen

*Keväällä 2009 kysyin sähköpostitse yhdessä tällaisessa ”vähemmistötapauksessa” neuvoa ja apua Kilpailuvirastolta (KKV), kun eräs kaupan suuri toimija oli ilmoittanut leipomoyrityksille muuttavansa yksipuolisesti sopimusehtoja. KKV käytti tätä avunpyyntöä kuusi vuotta myöhemmin vuonna 2015 markkinaoikeudessa todisteena Leipuriliittoa vastaan. Siihen, että kauppa muutti yksipuolisesti sopimusehtoja, ei KKV mitenkään puuttanut.

